

~

KARL ILG, UM DIE ZIELE UND DEN BETRACHTUNGSGEGENSTAND DER VOLKSKUNDE. [Despre scopurile și obiectul de cercetare al folcloristicii]. Burgenländische Heimatblätter, Eisenstadt, XIII (1951), caet nr. 3, p. 99—108.

După eliberarea Austriei în 1945, folcloristica austriacă, ca și în general folcloristica din țările de limbă germană, a cunoscut o epocă de însemnate frământări teoretice, ca rezultat al necesității de a-și regăsi vechile tradiții de cercetare și de a-și preciza poziția ideologică pentru viitor. Bine înțeles, problema care a fost afectată cel mai profund de aceste frământări a fost cea care a preocupat întotdeauna folcloristica germană, definirea noțiunii de popor (Volk) și stabilirea obiectului de cercetare a folcloristicii (Volkskunde). În această luptă a noului cu vechiul, pe poziția cea mai înaintată, s-au plasat cercetările Profesorului Leopold Schmidt, de la Universitatea din Viena, la care putem adăuga, pentru întregirea aspectului general al discuțiilor, studiile Profesorului Richard Weiss, de la Universitatea din Zürich. Regretăm că pînă acum nu am avut posibilitatea de a cerceta contribuțiile acestor doi însemnați protagoniști ai mișcării folclorice din Austria și Elveția și ne mulțumim provizoriu să le cunoaștem prin intermediul studiului lui Karl Ilg, anunțat mai sus.

Acesta, nemulțumit de starea generală a discuțiilor, este în căutarea de noi clarificări și precizări. Studiul său apare așa dar ca o totalizare a discuțiilor în jurul problemei scopurilor și obiectivelor folcloristicii, aducînd și o contribuție personală la stabilirea noii orientări teoretice a folcloristicii austriace, cauze care ne-au îndreptățit să încercăm prezentarea lucrării sale.

Karl Ilg își începe studiul cu o trecere în revistă a concepțiilor folcloristice germane mai însemnate, de la Herder pînă în zilele noastre, deosebind patru epoci mai importante, după atitudinea pe care cercetătorii au avut-o față de popor și după accepțiile pe care în decursul timpului le-a avut această noțiune.

a). Epoca lui Herder și a urmașilor săi se caracterizează printr-un romantism exagerat, care a încetățenit credința despre genialitatea creatoare a poporului. Formula a dominat întreaga Europă în prima jumătate a sec. al XIX-lea și în toate țările europene primele culegeri și primele studii de folclor au pornit de la această concepție. Sub influența acestui curent de idei a apărut și la noi în țară prima culegere de folclor, a lui V. Alecsandri, care în formula celebră « Romînul e născut poet », mărturisește aceeași concepție idealizatoare.

b). Cu W. H. Riehl a început o epocă științifică de cercetare a folclorului, în sensul că atitudinile gratuite, declarative și grandilocvente ale romanticilor au fost părăsite pentru a face loc unei concepții mai realiste și mai obiective. Ultimul reprezentant al acestui curent poate fi socotit John Meier.

c). E. Hoffmann-Krayer a apărut ca protagonistul unei epoci distructive; atunci cînd a despărțit poporul în două categorii culturale, *vulgus* și *populus* și cînd făcînd din *vulgus* obiectul studiilor folclorice, declara că acesta nu produce, ci reproduce numai. Meritul de seamă pe care i-l atribuie autorul nostru este de a fi socotit că pentru a construi este necesar să se dărîme pînă în temelii. *Vulgus* sau « die Unterschicht » a rămas pînă tîrziu enigma folcloristicii germane. Hans Naumann, influențat de concepția evoluționismului lui Darwin, a inițiat studiul culturii comunităților primitive și generalizînd, a descoperit în sînul propriului său popor, un stadiu primitiv de dezvoltare pe care l-a identificat cu « die Unterschicht ». Studiul folcloristicii trebuia să se ocupe de acest stadiu primitiv, deoarece concepția generală se rezumă la ideea că ceea ce este primitiv este și general uman, iar scopul științelor sociale, în speță și a folcloristicii, de a descoperi acest general uman. Și Hans Naumann are, după părerea lui Karl Ilg, un merit însemnat și anume

de a fi introdus în discuție criteriul psihologic, care va fi fructificat mai târziu. Moștenirea științifică a lui Hans Naumann capătă în concepția lui Karl Ilg, proporții mistice: « *Naumann hatte diesen Apfel auf den Tisch geworfen* » (p. 100), la fel ca Eris, zeița discordiei, care nefiind invitată la nunta lui Peleus cu Thetis, a aruncat între celelalte zeițe mărul celebru care a provocat răpirea Elenei și războiul Troiei.

d). Urmează o epocă de confuzionism științific, când noțiunea *Schicht*, pe lângă cunoscutele atribute de *Unter* și *Ober*, se înmulțește cu o nuanță nouă, *Mutterschicht* (Diterich), care alunecă spre omologarea primejdiioasă cu *Unterschicht* și, prin simetrie cu prima opoziție, creează o *Vaterschicht*, transformată sub presiunea unei anume formule politice în *Führerschicht* (nazim). Tot din aceeași grupă de formații de compuse ale lui *Schicht*, apare și mai noul *Grundschicht* (Walter Wióra), deși aceasta are un anume înțeles psihologic. În această epocă o singură intervenție competentă reușește să reabiliteze poporul. Este vorba de contribuția lui Adolf Spamer, care afirmă, completându-l pe Hans Naumann, că poporul (die *Unterschicht*) nu acceptă tot ceea ce-i oferă stratul superior (die *Oberschicht*); că ceea ce primește nu rămâne neschimbat, ci se transformă în ceva nou, nelipsit de valoare; că stratul inferior influențează și el la rindul său pe cel superior, nefiind așa dar vorba numai de o coborire și o degradare (*Absinkvorgang*) a valorilor venite de sus, ci și o ridicare de valori (*Aufsteigen*) din stratul inferior în stratul superior; că deci, stratul inferior (die *Unterschicht*) nu reproduce numai pur și simplu, ci produce și el, creează.

Din modul cum ne sînt prezentate concepțiile dominante din aceste patru epoci ale folcloristicii germane, deși se vede clar că autorul studiului le consideră depășite nu rezultă o clară atitudine critică față de ele nici măcar față de acea concepție care vorbea despre « *Führerschicht* », autorul, mulțumindu-se doar să le consemneze. Din această atitudine se degajă o atmosferă de predestinație care pare să spună că folcloristica germană era fatal să cunoască toate avatarurile unei asemenea evoluții. Dar cu acestea, autorul a ajuns în contemporaneitate și abordează concepția nouă a lui Richard Weiss.

Richard Weiss nu părăsește ideea celor două straturi de cultură, *Unterschicht* și *Oberschicht*, însă mută discuția din domeniul social pe teren psihologic. El consideră că linia de demarcație care odinioară trecea prin interiorul unui popor, despărțindu-l în două grupe culturale deosebite, trece prin interiorul fiecărui om, în sensul că fiecare om este în același timp și ființă individuală și ființă colectivă. În modul acesta prin despărțirea poporului în *Oberschicht* și *Unterschicht*, folcloristica și etnografia sînt eliberate de toate dificultățile moștenite din trecut. Principiul se aplică tuturor oamenilor, celor instruiți ca și celor neinstruiți, intelectualilor ca și meseriașilor, muncitorilor ca și țărănilor. Fiecare din aceștia are înscrisă această deosebire în sufletul său. Dar dacă omul cuprinde în sufletul său aceste două straturi, unul individual și altul colectiv, este de la sine înțeles că numai stratul colectiv poate face obiectul cercetărilor folclorice și etnografice. Domeniul folclorului este stratul colectiv. În încercarea de a defini comunitatea folclorică, Weiss elimină din discuție problema masei. Una este masa și alta este comunitatea folclorică: masa are caracter accidental și se dizolvă de îndată ce accidentul dispare, în timp ce colectivitatea folclorică reprezintă o stare durabilă. Legătura cu comunitatea folclorică este gândită ca o îngustare a libertății individuale de creație, dar această îngustare nu este simțită ca o violentare a personalității omului. Greșala pe care Karl Ilg i-o impută este de a fi identificat stratul individual cu aderența la masă, iar stratul colectiv cu aderența la comunitatea folclorică, deoarece acest fel de a vedea lucrurile duce la o incompletă definire a noțiunii de popor. Richard Weiss găsește că cele două elemente de bază ale vieții folclorice sînt comunitatea și tradiția, pe care le exprimă sintetic prin termenii « *man* » și « *immer* », pornind de la o celebră formulare al lui Schiller:

« *Denn aus Gemeinen ist der Mensch gemacht und die Gewohnheit nennt er seine Amme* ». Comunitatea și tradiția realizează între indivizii aceluiași popor o legătură personală și durabilă, a cărei însușire principală este caracterul conștient, deliberat. Definiția la care se oprește este următoarea: *Viață folclorică și cultură folclorică este pretutindeni unde omul, ca purtător de cultură, se supune în gândirea, simțirea și fapta sa autorității comunității și tradiției.* (p. 105).

Leopold Schmidt urmează în linii generale același raționament. Pentru dînsul o nouă definire a noțiunii de popor este indispensabilă, deoarece majoritatea erorilor care s-au făcut își au origina în deficiențele vechilor definiții. De cînd în prima jumătate a sec. XVIII-lea, filozofia istoriei lui Vico admitea în dinamica istorică, alături de forța personalităților omeneste și forțe suprapersonale, ca spiritul poporului, s-a produs o întreagă răsturnare a concepțiilor, iar învățații au început să oscileze între elogiere sau disprețuirea acestui popor. Toate definițiile ce i s-au dat s-au resimțit de spiritul nou al vremii. Este însă neîndoielnic că din cauza unor false definiții, noțiunea *Volkskunde* nu poate fi despărțită de *Volk*. Dar ambele noțiuni au sfere care nu se suprapun și toată problema este de a sezisa nepotrivirile iscate de suprapunerea lor. Leopold Schmidt crede că baza vieții folclorice este aderența inconștientă a individului la popor, în speță la comuni-

tatea tradițională. În acest punct, el se deosebește fundamental de Richard Weiss care accentua asupra caracterului deliberat și conștient al legăturii pe care comunitatea și tradiția o creau între indivizii aceluiași popor. Dar cu toată această aderență inconștientă a individului la comunitate, Leopold Schmidt se ferește să facă din comunitate unicul motor al vieții folclorice, subordonind pe individ comunității și lipsindu-l de orice inițiativă creatoare independentă. De aceea el afirmă că comunitatea este un raport de ordine tradițională, stabilit între indivizii care compun același popor și că această ordine poate să se manifeste în forme nenumărate și cu varietăți infinite, după felul cum indivizii i se conformează. Nu este vorba de o acceptare necondiționată și totală a acestei ordini tradiționale, ci despre un conformism limitat de individualitatea fiecăruia. Este tocmai ceea ce îi impută Karl Ilg: pe de o parte, preponderența pe care a acordat-o comunității față de individ, iar pe de alta, faptul că nu explică în ce fel individul reușește totuși să modeleze și să transforme, după chipul și asemănarea sa, ordinea tradițională a comunității.

În acest punct mai cu seamă, crede autorul că aduce un aport personal la problemă. El susține că acest raport dintre om și comunitate are un aspect special, care ține în cea mai mare parte de individualitate. Prin individualități folclorice el înțelege grupuri sociale de diverse mărimi ca: poporul orașului Linz, poporul tirolez, poporul austriac etc. Aceste individualități sînt expresia unei anume comunități și purtătoarele unei anume tradiții. Manifestările lor culturale vor fi întemeiate în dezvoltarea lor pe aceste două coordonate și vor fi de asemenea limitate de acestea. Dacă criteriului psihologic i se va adăuga și cel sociologic ca și cel istoric, geografic și filologic, știința folclorului va putea ajunge « *eine Vorhalle des Staatswissenschaften* » cum o numise W. H. Riehl acum o sută de ani. Deoarece tot așa cum nu se poate să existe o viață folclorică fără popor, tot așa un popor, gândit în afară de timp și de spațiu, rămîne o simplă fantomă. Ca o concluzie generală a întregii sale treceri în revistă, autorul ne dă următoarea definiție a folcloristicii: *Folcloristica este știința poporului. Ca atare, ea urmărește cunoașterea poporului și vieții sale, așa cum acestea se oglindesc în manifestările lor influențate de comunitate și de tradiție. La rîndul lor, aceste manifestări izvorăsc din comunitate și din tradiție, dar sînt și limitate de acestea în dezvoltarea lor organică.* (p. 108).

Așa cum evoluează dezbaterile asupra problemelor centrale ale folcloristicii în Austria și Elveția dovedește că cercetările au în vedere realitatea folclorică în ceea ce are ea mai pregnant și mai expresiv și nu pornesc de la scheme teoretice preconcepute, ca altădată. Deși nu coincid cu punctul de vedere al folcloristicii noastre actuale, ele mărturisesc pentru indiscutabilul progres științific realizat în ultimii ani în acele țări și pentru însemnata contribuție pe care o aduc la studiu problemei, merită deplinul nostru interes și întreaga noastră atenție.

ADRIAN FOCHI